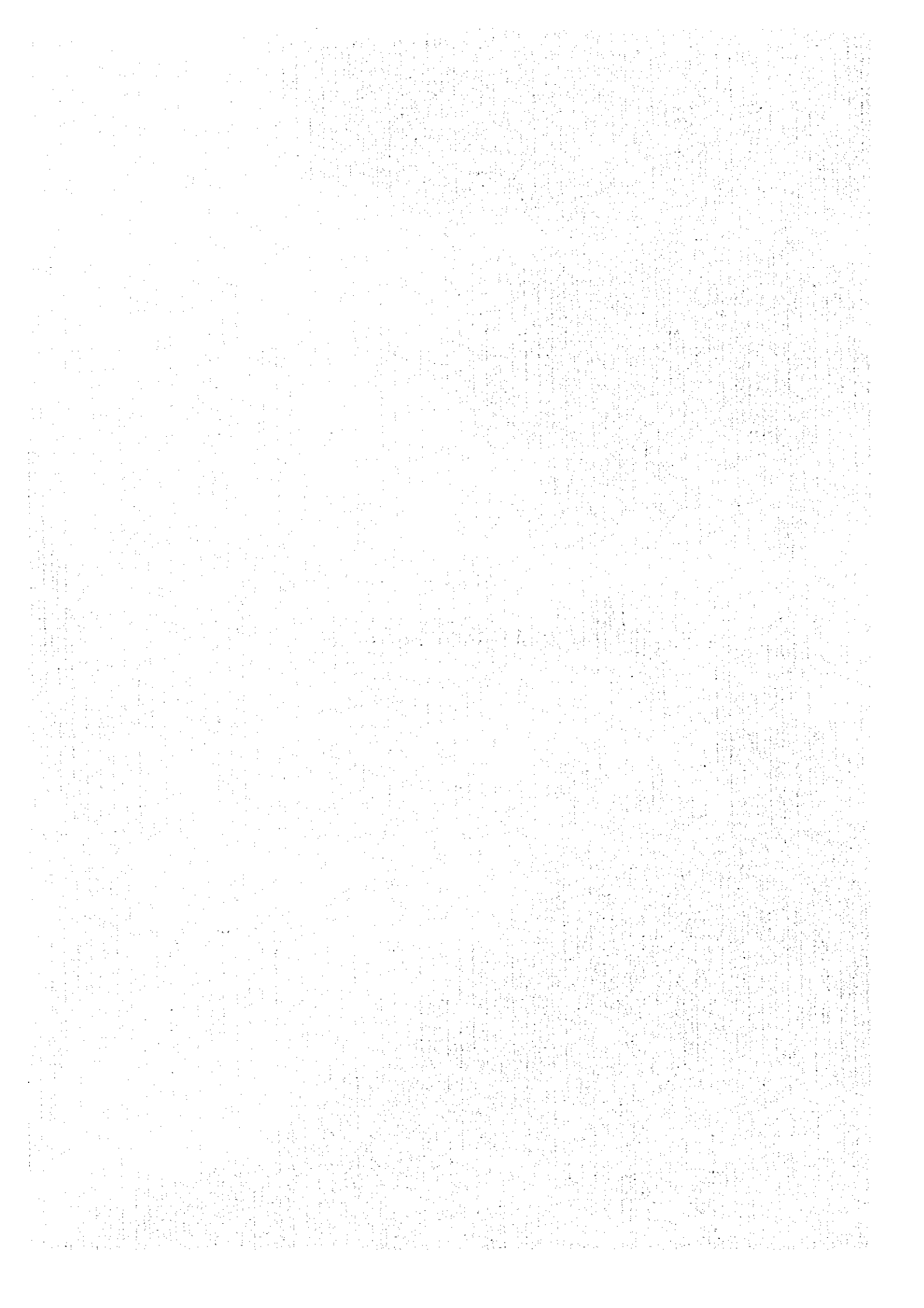

ЧАСТ III

ПЛАН ЗА ПИЛОТНИЯ РАЙОН

СЪДЪРЖАНИЕ НА ЧАСТ III

	<u>стр.</u>
ГЛАВА 1. НАСТОЯЩО СЪСТОЯНИЕ НА ПИЛОТНИЯ РАЙОН.....	III-1-1
1-1 Местоположение на пилотния район.....	III-1-1
1-2 Природни и физико-географски условия.....	III-1-1
1-2-1 Природни условия.....	III-1-1
1-2-2 Климатични условия.....	III-1-1
1-2-3 Валежи.....	III-1-2
1-3 Икономически условия.....	III-1-2
1-3-1 Общи икономически условия в община Нова Загора.....	III-1-2
1-3-2 Преработвателни предприятия.....	III-1-4
1-3-3 Реституция на земята.....	III-1-8
1-4 Социални условия.....	III-1-9
1-4-1 Организация на местната власт.....	III-1-9
1-4-2 Население в селските райони.....	III-1-11
1-5 Състояние на стопанството.....	III-1-15
1-5-1 Селскостопанско производство и земеползване.....	III-1-15
1-5-2 Маркетинг и пласмент.....	III-1-17
1-5-3 Селскостопанско управление.....	III-1-18
1-5-4 Финансова подкрепа за селското стопанство.....	III-1-21
1-5-5 Земеделски организации.....	III-1-22
1-5-6 Институции и услуги.....	III-1-24
1-5-7 Земеделски кредит.....	III-1-27
1-6 Състояние на инфраструктурата.....	III-1-28
1-6-1 Напоявани площи.....	III-1-28
1-6-2 Главни напоителни съоръжения.....	III-1-28
1-6-3 Вътрешно-стопански съоръжения за напояване.....	III-1-31
1-7 Състояние на околната среда.....	III-1-32
1-7-1 Първично екологично изследване.....	III-1-32
1-7-2 Резултати от изследването.....	III-1-33
1-7-3 Проблемни райони.....	III-1-34
ГЛАВА 2. ФОРМУЛИРАНЕ НА ПИЛОТНИЯ РАЙОН.....	III-2-1
2-1 Основни положения при развитието на пилотния район.....	III-2-1
2-1-1 Стратегия за развитие на пилотния район.....	III-2-1
2-1-2 Местен принос за пилотния проект.....	III-2-6
2-2 Компоненти на проекта.....	III-2-6
2-2-1 Основни функции на пилотния проект.....	III-2-6

2-2-2	Компоненти на проекта.....	III-2-7
2-2-3	Приоритетни компоненти за предприемане на контрамерки.....	III-2-15

ГЛАВА 3. РАЗВИТИЕ НА ПИЛОТНИЯ РАЙОН.....		III-3-1
3-1	План за развитие на пилотния район.....	III-3-1
3-1-1	План за селскостопанско производство и земеползване.....	III-3-1
3-1-2	План за управление на стопанствата.....	III-3-9
3-1-3	План за развитие на институциите.....	III-3-13
3-1-4	Земеделски организации.....	III-3-24
3-1-5	Развитие на системата за маркетинг и пласмент.....	III-3-26
3-1-6	План за развитие на инфраструктурата.....	III-3-31
3-1-7	Допълнителен план за развитие.....	III-3-36
3-2	Оценка на разходите.....	III-3-42
3-2-1	Условия за оценка на разходите.....	III-3-42
3-2-2	Център за агроуслуги (Агробизнес информационен център и Служба за консултантски услуги).....	III-3-43
3-2-3	Център за агроуслуги (Станция за селскостопански машини).....	III-3-45
3-2-4	Складови бази по места в стопанствата.....	III-3-45
3-2-5	Събирателен пункт в Кортен.....	III-3-46
3-2-6	Възстановяване на напоителните съоръжения.....	III-3-47
3-2-7	Резюме на проектните разходи.....	III-3-48

ГЛАВА 4. ОЦЕНКА НА ПРОЕКТА.....		III-4-1
4-1	Методология за оценка на проекта.....	III-4-1
4-1-1	Методи за извършване на оценката.....	III-4-1
4-1-2	Основни данни за анализ.....	III-4-3
4-2	Оценка на пилотния район.....	III-4-4
4-2-1	Разходи по проекта.....	III-4-4
4-2-2	Печалба от проекта.....	III-4-6
4-2-3	Икономическа оценка.....	III-4-7
4-3	Нематериални облаги.....	III-4-8

ГЛАВА 5. ЗАКЛЮЧЕНИЯ И ПРЕПОРЪКИ.....		III-5-1
---	--	----------------

ГЛАВА 1. НАСТОЯЩО СЪСТОЯНИЕ НА ПИЛОТНИЯ РАЙОН

1-1 Местоположение на пилотния район

Пилотният район Нова Загора е разположен в проучвания район Средна Тунджа в източната част на Горнотракийската низина. Разстоянието от Нова Загора до София е 240 км, а разстоянието от Нова Загора до Бургас е 160 км.

1-2 Природни и физико-географски условия

1-2-1 Природни условия

Район Нова Загора се намира в западната част на община Нова Загора, на юг от яз."Жребчево", на север от р.Блатница и на запад от дюкера при Нова Загора. Център на проектния район е град Нова Загора. Наклонът на селскостопанската земя е на юг. Проектният район се снабдява с вода за напояване от съществуващия главен канал М-3 и от дюкера при Нова Загора.

1.2.2. Климатични условия

Климатичните условия в проектния район са обобщени по-долу според данните от Съдиево, където е най-близката наблюдателна станция.

Средната годишна температура в Съдиево е 12.1°C, а най-топъл месец е август със средна месечна температура 23.4°C.

Станция	ян	фев	март	апр.	май	юни	юли	авг.	сеп.	окт.	ноем	дек.	средно
Температура	1.2	2.2	6.1	11.7	15.9	20.5	23.3	23.4	19.2	12.7	6.3	2.2	12.1
Вл.въздуха	5.6	5.6	6.9	9.6	12.8	16.1	17.2	17.1	14.0	18.5	7.8	5.3	11.4
Ск.на вятъра	1.8	2.2	2.3	2.1	1.7	1.9	1.0	1.9	1.8	1.6	1.9	1.9	1.9

Забележка: Влажността е представена чрез абсолютна влажност в mmHG
Единицата за скорост на вятъра е м/сек.

1-2-3 Валежи

Валежите в района са разпределени през цялата година. Количеството валежи в сезона на израстване на културите от април до септември, както е показано на таблицата по-долу, е 288.8 мм в Съдиево.

Станция	ян	фев	март	апр.	май	юни	юли	авг.	септ	окт.	ноем	дек.	год.
Съдиево	33.1	35.0	32.7	53.5	55.8	61.3	50.8	35.4	32.0	35.5	48.8	46.1	520.1

(мярка: мм)

1-3 Икономически условия

1-3-1 Общи икономически условия в община Нова Загора

Населението в община Нова Загора през 1995г е 48,907. В града живеят 26,658 души, а 22,249 - в селските райони. Приръстът на населението през последните три години е стабилен и не се наблюдава прилив от селата към града. Безработицата е намаляла от 28.7% през 1993г. на 17.7% през 1995г. (Вж. Таблица А-4-1, Приложение А)

Основната стопанска дейност в общината е селскостопанското производство и хранителната промишленост. Делът на селскостопанската продукция от икономиката на общината е 50 % и 50% от населението е заето в този сектор (вкл. хранителната и преработвателната промишленост). На територията на общината се намира и млекопреработвателното предприятие "Млечен път" известно в Европа.

През 1995г. приходите от продажби, производство и услуги в селскостопанския сектор възлизат на 653 млн. лева. Приходите от растениевъдство и животновъдство са съответно 509 млн. лева (77.9%) и 68 млн. лева (10.5%). Делът на животновъдството в приходите е спаднал от 30% през 1993г. (вж. Таблица А-4-3, Приложение А). В преработвателната промишленост производството е спаднало на по-малко от 50% от предишните нива. Броят на заетите в общественния сектор е спаднал на 6,142 през 1996г. от 7,561 през 1993г., докато броят на заетите в частния сектор се е увеличил на 1,888 през 1995г. от 693 през 1993г., като причината за това е приватизацията на държавните предприятия.

Средната годишна заплата в обществения сектор е 63,375 лева през 1995г., което е малко по-ниско от средното ниво за страната.

В другите сектори икономическите условия са стабилни, но нивото на производство все още е под нивата от периода преди прехода. През 1995г. промишленото производство в държавния сектор възлиза на 1,728 млн. лева. Основните отрасли освен хранителната промишленост са машиностроенето (двигатели, стругове), текстилната промишленост, агромашиностроене (пръскачки за пестициди, поддръжка и сервиз за селскостопански машини) и др.

Общината вече е разработила икономическата си програма за развитие от 1996 до 1999г. Тази програма обаче не съдържа прогнози за бъдещия икономически растеж на общината и обективни данни за икономическите индекси. Целите, поставени в програмата, са следните:

- стабилизация на икономическия, социалния и културния живот в общината през първите две години от мандата;
- осигуряване на стабилен икономически растеж чрез максимална икономическа инициатива на държавните, общинските и частните фирми и физически лица;
- нормализиране на жизнените условия чрез водоснабдяване на селата и градовете, подобряване и поддръжка на транспорта, комуникациите и другите услуги за населението;
- подобряване на организацията и приоритетно финансиране и подкрепа на здравните и социалните служби към общината;
- осигуряване на условия и средства за предстоящата реформа в образователната система;
- съхраняване и обогатяване на местните културни традиции и дейности;
- разработване на местна законова база и координиране на усилията и мерките за обществен ред и защита на личността и личното имущество;
- подобряване на организацията, качеството и ефективността на функционирането на общинската администрация и специализираните екологични органи на територията на общината.

Икономическите условия в общината ще бъдат променливи поради националната икономическа криза, високата инфлация и движението на

обменния курс на лева спрямо долара. В момента изглежда, че икономиката в общината не е в състояние да надвиши нивото на общия икономически растеж в страната. Тъй като основният отрасъл в общината е селското стопанство и свързаните с него дейности, смята се, че развитието на селското стопанство ще има голямо влияние за прекоп-струиранието на икономическото състояние в общината.

1-3-2 Преработвателни предприятия

(1) Стратегия за развитие на преработвателната промишленост в община Нова Загора

За община Нова Загора развитието на хранителната и преработвателната промишленост е една от стратегиите в икономическата програма за създаване на постоянни и временни работни места, за аначална финансова подкрепа на селскостопанските производители и за по-стабилни изкупни цени. Общината е предоставила и по-добри общински земи на преработвателните предприятия. Освен това общината има идея да подкрепя и подготвя млади местни ръководители и специалисти в преработвателната промишленост.

Преработвателните предприятия в община Нова Загора са изброени в Приложение А-5-4.

(2) Състояние на преработвателните предприятия

За да се проучи състоянието и производствените възможности на преработвателните предприятия в пилотния район, бяха извършени посещения в 13 държавни и частни предприятия като мелници, фуражни заводи, консервни предприятия, винарни, мандри, месокомбинати, птицекомбинати и оранжерии в община Нова Загора, община Сливен и община Ямбол. (Вж. таблицата по-долу).

Списък на проучените преработвателни предприятия

No.	Район	Сектор	Вид организация	Брой на работещите
1	Нова Загора	Мелница	Държавна	140
2		Фуражен завод	Кооператив	30
3		Консервен	Частен	233
4		Млекокомбинат	Държавна + частна	120
5		Мандра	Частна	12
6		Месокомбинат	Частна	40
7		Птицекомбинат	Частна	21
8	Сливен	Мелница и фуражен	Частна	-
9		Консервен	Държавна	-
10		Винзавод	Държавна	324
11		Оранжерия	Държавна	198
12	Ямбол	Мелница	Държавна	170
13		Консервен	Държавна	800-1500*

*вкл. сезонни работници

- а) Изводи от проучването на преработвателните предприятия в района
- Преработвателните предприятия са разделени на две категории: малки и средно големи частни фирми и големи държавни предприятия.
  - Преработвателните предприятия оцеляват и се борят за продължаване на производството в икономическата криза. Големите месопре-работвателни предприятия тежко са пострадали от икономическите условия в момента. Конкуренцията ще става все по-интензивна и няма да бъде ограничена само до частните предприятия.
  - Преработвателните предприятия имат капацитет за увеличаване на производството без да са необходими инвестиции за ремонт или подобрения. Ако има достатъчно снабдяване със суровини, няма пречки за увеличаване на обема на продукцията.

- Преработвателните предприятия смятат, че имат възможност да продават продукцията, ако тя бъде увеличена, тъй като качеството им е високо и репутацията им в района е добра.
- Оборудването и съоръженията в много от предприятията са произведени през 60 те години и са амортизирани. Те имат проблеми с оперативната ефективност.
- Ръководството на преработвателните предприятия се е променило от селски стопани, търговци, транспортни работници и строители на предприемачи с усет за бизнеса и пазара, особено в частните фирми. Частните фирми увеличават продажбите си и бавно увеличават печалбите си.
- Преработвателните предприятия закупуват суровините почти изцяло от производители, кооперации и частни стопани от района. Продуктите в района имат добра репутация и предприятията не се притесняват за снабдяването със суровини от района. Фирмите в общините Сливен и Ямбол също възнамеряват да изкупуват продукти от община Нова Загора.
- Въпреки че много от преработвателните предприятия имат договори с производителите, трудно е да се фиксира изкупната цена преди доставката поради високата инфлация и движенията в обменния курс на лева. Не е известно дали предприятията правят авансови плащания.
- Някои предприятия подпомагат производителите в снабдяването с агрохимикали и семена като правят авансови плащания.

б) Изводи за основните сектори в преработвателната промишленост в района

Мелничарска и фуражна промишленост. Повечето предприятия са държавни. Конкуренцията между мелниците става интензивна при закупуването на зърно и продажбата на брашно. В района има много мелници в Нова Загора, Сливен, Ямбол, Бургас, Варна. Финансовото състояние на мелниците все още не е стабилно поради липсата на зърно. Ръководството на фуражните предприятия е в безизходица поради забавените плащания от клиентите, предимно животновъдни стопанства, които са губещи поради високите разходи за дейността им. Мелниците и фуражните предприятия работят на ишлемо, за да компенсират не-

достига на финансови средства за закупуване на зърно и за да увеличат активността на съоръженията.

Консервна промишленост. Почти цялата продукция се изнася за Русия и другите европейски страни. Делът на износа за Русия все още е сравнително висок и заема 60-70% от общия износ. Производственият капацитет на частните предприятия е по-малък от този на държавните. Ключов фактор при конкуренцията е продукцията с ниски цени и високо качество.

Винарска промишленост. Над 90% от виното се изнася за страните от Западна Европа, Великобритания, Австрия, Германия и др. Състоянието на този отрасъл е по-добро отколкото на останалите преработвателни отрасли. В условията на увеличаване на количествата за износ проблем представлява разширяването на асортимента и подобряването на качеството на гроздето, което да отговаря на изискванията на клиентите, тъй като голямата част от лозята са остарели.

Млечна промишленост. В района има съвременно модернизирано предприятие за производство на млечни продукти, което получава чуждестранни инвестиции и продава продукцията си на външните пазари. Създадени са и множество малки частни мандри, които продават сирене само на вътрешния пазар.

Месопреработвателна промишленост. Държавните предприятия, които притежават много животни, са изправени пред банкрут. На малките частни предприятия са необходими малък брой животни и те продават продукцията си на вътрешния пазар. Тяхната дейност се развива добре и печалбите им показват нарастване.

Други. Оранжериите са губещи поради високите цени на електроенергията за отопление. Частните птицекомбинати продават само еднодневни пилета и имат затворен цикъл за бройлери.

1-3-3 Реституция на земята

Според общинската поземлена комисия в Нова Загора процедурите по схемата за реституция на земята в пилотния район продължават. Към 13 ноември 1996г. само в две села, Караново и Събрано, планът за земеразделяне е бил завършен.

Всички собственици на земя в района на общината са получили право на временно ползване, а някои са получили нотариални актове. Селскостопанската земя в района се обработва от стопани, които са получили право на временно ползване за периода на неопределеното земеразделяне и неуточнените граници. Освен това, някои стопани и/или производствени кооперации взимат земя под аренда от отсъстващите собственици. Над 60% от земеделците са получили право на временно ползване. (Вж. Приложение А-5-6, Приложение А)

Броят на собствениците, които са получили право на временно ползване, и съответните площи, са показани в таблицата по-долу.

Селище	Общо обработваема земя (дка)	Брой на собствениците на земя	Средна големина на отделно стопанство
Асеновец	10,669	615	17.3
Брястово	6,020	256	23.5
Загорци	26,535	729	36.4
Караново	14,275	392	36.4
Кортен	27,300	2,472	11.0
Любенец	21,031	650	32.4
Нова Загора	15,659	704	22.2
Стоил войвода	32,275	1,348	23.9
Събрано	17,672	463	38.2
Всичко	171,436	7,629	22.5
Богданово*	16,366	1,006	16.3

Източник: Поземлена комисия в Нова Загора

Забележка: * Само 900 дка са включени в пилотния район.

Община Нова Загора обхваща 33 села и един град с 606,602 дка селскостопанска земя. В момента се изготвя план за земеразделяне за

19 села в района. Останалите издават нотариални актове на собствениците. Общинската поземлена комисия планира издаването на нотариални актове за 20 села да бъде завършено до края на 1996г., а схемата за реституция на земята в общината да бъде завършена до края на 1997г.

Към 13 ноември 1996г. собствениците, които са получили нотариални актове, са 1,348 със 106,030 дка селскостопанска земя, но никой от тях не е в пилотния район. Собствениците с право на временно ползване са 10,787 с 309,195 дка селскостопанска земя.

Всички стопани, които се занимават със земеделие в района, притежават земя. Въпреки че стопанствата в района са обширни, средният размер на притежаваните парцели е малък (26,8 дка). Над 70% от собствениците живеят извън съответното село.

1-4 Социални условия

1-4-1 Организация на местната власт

Бюджетът на една държава често служи за призма, през която могат да се видят политическите и икономическите промени, които трябва да бъдат поощрявани. До голяма степен съветската бюджетна практика все още присъства в България и нивото на децентрализация в местното управление е показателно за бавните и объркани темпове на промяна. Очаква се 1997г. да донесе нов Закон за административното деление, който да разшири местната автономност, но в момента местните власти работят в различна степен на зависимост от сумите, определяни им от централното правителство. Община Нова Загора илюстрира ситуацията в страната със смесицата от местна автономност и значителна зависимост от централно определените суми. Като средна по размер община с 34 селища и около 50,000 население, бюджетът на Нова Загора за 1996г. е съставен от 33% местни приходи и 67% от средствата осигурявани от централното правителство.

Местното управление зависи до голяма степен от финансовите трансфери от централното правителство, за да покрие разликата между възможностите си да получава приходи и разходите за нуждите на общината. Общата сума се определя от централното правителство и

подлежи на обширни обсъждания, които водят до непредсказуеми последици от година на година. В резултат не са ясни нито стимулите по отношение на данъчното облагане, нито влиянието на получените суми.

Две трети от общинския бюджет в Нова Загора се формира от централно разпределени средства от държавния бюджет. 50% от данъка върху общия доход и 100% от събрания ДДС се изпраща в София, след което се разпределя обратно по общините отчасти въз основа на техните нужди, както и чрез прилагане на обективна квота на броя на болничните легла, училищата, инфраструктурата и други фактори. Нова Загора има четири основни източника на приходи, които покриват приблизително една трета от местния бюджет. На първо място, събира се данък върху общия доход, 50% от който остава в общината, а 50% се изпраща в централния бюджет. Данъкът върху общия доход е най-голямото перо за приходи в местния бюджет. Той съставлява 33% от местните приходи. Събират се данъци върху имуществото, които изцяло остават в общината. Освен това се събират такса смет, такси за разрешение за строеж и за услуги. Наемите от общинска собственост и данъците върху печалбата на общинските фирми също са източник на приходи за общината.

Град Нова Загора с население от около 26,000 души и 33 села (9 от които са в пилотния район) се издържа от общинския бюджет, одобрен от избраните общински съветници. Балансовият бюджет се определя на централно ниво, въпреки че общините имат автономност по отношение на местните приходи и разходи. Този бюджет най-общо се разпределя за разходи за социалния сектор, вкл. образование (34-45%), здравеопазване (22%), социални помощи (15-17%) и капитални инвестиции (2-3%), като общата сума за 1996г. е 600 млн. лева.

Административно община Нова Загора и кметът, избран на свободни избори, се отчитат на Министерство на финансите и Министерство на териториалното развитие в София. Общината е най-ниското ниво на местно управление. Областната управа в Бургас е клон на централното правителство и изпълнява ролята на източник на информация за министерствата. Предишната структура от 28 окръга е отменена официално и Нова Загора вече не подлежи на контрол от администрацията в Сливен, въпреки че все още съществуват останки от тази система. В

действителност през юли 1996г. тази функция на региона е възстановена със заповед, за да се улесни комуникацията между МЗХП и подаващите молби за фонд "Земеделие". В град Сливен (население около 180,000 души) има Селскостопански отдел, в който работят административни служители на МЗХП. Сега Сливен е първото ниво, на което се обработват молбите на стопаните от Нова Загора за субсидии от фонд "Земеделие". Преди да достигнат до МЗХП в София тези молби се разглеждат в Сливен, а след това и в Бургас.

В момента община Нова Загора има ограничени средства за инвестиции в селското стопанство и по тази причина предоставя морална подкрепа на селскостопанските производители и преработватели. Общината цели да съживи селското стопанство посредством реституция на земята и поощрява развитието на местния клон на Съюза на кооперациите. Общината възнамерява да разширява съществуващия селскостопански отдел и да разшири функциите за набиране на информация, за да може тя да включва данни за пазарните цени, за продуктите, както и технически и консултантски услуги.

1-4-2 Население в селските райони

Таблицата по-долу показва демографските характеристики в пилотния район. Населението в град Нова Загора съставлява почти 80% от населението в пилотния район.

Демографски характеристики на селищата в пилотния район (1996г.)

Население	Нова Загора	Кор- тен	Асено вец	Бряс- тово	Кара- ново	Стоил войв.	Загор- ци	Съб- рано	Любе- нец	Богда- ново	Всичко
Мъже	13,307	1,059	359	194	402	407	272	235	282	207	16,724
Жени	13,335	1,049	365	201	414	423	246	276	293	215	16,822
ИАН	13,597	1,409	451	191	330	404	244	184	343	198	17,351
Безраб.	2,487	186	130	70	130	177	32	60	20	5	3,297
Цигани	7,236	200	0	0	273	135	80	5	34	0	7,963
Общо	26,932	2,108	724	395	816	830	518	511	575	422	33,831

Източник: Община Нова Загора

Сред няколкото специфични социални характеристики, следващите четири е възможно да окажат влияние върху реализацията на проекта: миграцията, застаряването на населението, безработицата и малцинствата (ромите). Всеки един от тези проблеми трябва да бъде разгледан в плана за социално развитие, който трябва да определи как и до каква степен реализацията на проекта ще допринесе за решаването на споменатите проблеми.

а) Миграция

В цялата страна интензивността на миграцията е намаляла от 18% през периода между преброяванията през 1956/66 до 4% за периода 1986/92г. (Вж. Фигура В-3-11 Приложение В). Най-голям принос за миграцията в страна имат жените и младежите (16-29 години) (Вж. Фигура В-3-2, Приложение В). В периода 1986-92г. жените са съставлявали 52.9% от мигриращото население, докато мъжете са били 47.1%. Следователно съществуващата тенденция жените да представляват по-голяма част от вътрешната миграция, която е характеризирала предишните три преброявателни периода, все още се е запазила при последното преброяване през 1992г. Статистиката показва също, че една трета от мигриращите (32.3%) са много млади хора (под 20 години). Предвид факта, че мигриращите на възраст между 20-24 години са 19.2%, а тези на възраст 25-29 години са 12.3% от общия брой, очевидно е, че почти две трети от всички мигриращи са млади хора. Хората на възраст до 29 години в края на 1992г. са съставлявали 39.8% от населението на страната. Основните миграционни дестинации са две - Нова Загора и градовете извън района, което предполага различен подход при анализиране на проблема. Затова миграцията, която засяга пилотния район, е разделена на вътрешна (в пилотния район) и миграция към места извън пилотния район.

i) Миграция в пилотния район: населението мигрира от селата в пилотния район към град Нова Загора. В периода 1991-1996г. около 28% от населението в пилотния район е допринесло за тази миграция и повечето от хората са мигрирали в град Нова Загора.

ii) Миграция към места извън пилотния район

ТЕЦ "Марица-Изток" на юг от пилотния район е основен потребител на работна сила в региона, който поощрява миграцията и тревожи

ръководството в селата. Освен това Стара Загора, Сливен и Ямбол са градове, което са намират на около 50 км от пилотния район, и които предлагат градска обстановка и културен живот със своите опери и театри. Около 10% от населението в пилотния район е допринесло за този вид миграция за периода 1991-1996г.

б) Застаряване на населението

Застаряването на населението в пилотния район е следствие от миграцията към градовете и спада в раждаемостта. Данните от социалната служба в община Нова Загора илюстрират рязък спад, над 30%, в раждаемостта между 1988г. и 1995г., като броят на живородените деца в цялата община е спаднал от 617 през 1988г. на 425 през 1995г. Цифрите са сходни с тези за град Нова Загора с 451 живородени деца през 1988г. и 301 през 1995г. Очаква се спадът в раждаемостта да продължи до 2010г. (Вж. Фиг. В-3-3, Приложение В)

в) Безработица

Броят на регистрираните безработни в Бюрото по труда в Нова Загора през август 1996г. е 3,297, от които 86% са под 44 години (вж. Таблица В-3-5, Приложение В). Главните причини за високата безработица са рецесията и процесите на приватизация. Частните предприятия вече не получават държавни субсидии, за да запазват ненужни работни места. Приватизацията в селското стопанство е намалила възможностите за намиране на работа. Други дейности като реструктурирането на държавните организации, образованието и културата също са допринесли за освобождаването на хора. В селските райони преобладаващото безработно население са бивши селскостопански работници, главно роми, които са загубили работата си при разпадането на бившите кооперации и все още се опитват да си намерят работа.

г) Малцинства

Според наличната общинска информация на територията на община Нова Загора живеят 7,236 души, принадлежащи към малцинствена група, известна като роми. Българските роми, които населяват района нямат собствен език, история и културна идентичност, и говорят смесица от български и турски език. Над 20% от децата им не посещават училище. Голяма част от тях са неграмотни, а около 70% са безработни. Те не притежават земя и по тази причина не се очаква жизненият им стандарт

да се повиши след реституцията. На ромското население често се приписват престъпления, най-вече кражби. Много от тях не получават социална помощ, тъй като избягват да се регистрират в бюрата по труда, за да не плащат данъци. Поради недостатъчното им образование шансовете им за намиране на работа са сведени до сезонни работници в селското стопанство.

д) Образование

і) Традиции в развитието на образованието в община Нова Загора

Исторически преглед на основите на образованието в района показва, че организираното образование тук е започнало преди 140 години. Основите на европейското образование са положени от прогресивната интелигенция, заедно с православното духовенство. През учебната 1897/98 г. във всяко населено място в района на Нова Загора е имало училище. За учебната 1895/96г. броят на учениците, записани в училища, е бил най-висок - 94.33% от всички деца в училищна възраст. Професионалното обучение в района е започнало през 1908г.

іі) Сегашно състояние и проблеми

Социалните дейности в общината до голяма степен са сведени до финансиране и контрол на образованието и здравеопазването. През 1994г. 44.77% от бюджета на Нова Загора е определен за образование, през 1995г. - 35.64%, а през 1996г. - 38.68%. След актуализацията на бюджета за 1996г. (600 млн. лева) за образование са били определени 234 млн. лева, което означава, че на ученик от общината се падат по 34,000 лева (100 щ.д. при среден курс за 1996г. 340 лв/щ.д.).

Поради недостатъчния брой на учениците е възможно училищата и детските градини в две от селата - Брястово и Любенец, да бъдат затворени. На територията на пилотния район има три образователни центъра, които са включени в програмата за социално развитие: Селскостопанския техникум в Нова Загора, приютът в Асеновец и пансионът в Богданово. (Вж. Таблица В-3-3, Приложение В)

е) Здравни услуги и социални грижи

Най-голяма част от бюджета за социални грижи, както общинския, така и държавния, се определя за безплатното образование, здравеопазването и пенсиите. Броят на хората, които получават социални грижи в

населените места в пилотния район, е пропорционален на броя на данькоплатците.

В заключение, повечето от социално-икономическите проблеми в община Нова Загора, са предизвикани от общата рецесия в страната. Предвид селскостопанския потенциал на пилотния район, наличието на квалифицирана работна ръка и съществуващата инфраструктура, без съмнение районът има значителен потенциал за икономическо възстановяване чрез технически съвети, управленческа подкрепа и инвестиции.

1-5 Състояние на селското стопанство

1-5-1 Селскостопанско производство и земеползване

(1) Въведение

Много години българското селско стопанство е функционирало ефективно и е снабдявало с разнообразни растителни и животински продукти както българския пазар, така и пазарите в Източна Европа и Съветския съюз. Днес старата система е разрушена, а нова все още не е създадена. Липса на съгласие за посоката и вида на реформите на всички нива, от правителството до поземлените комисии в селата, е повлияло отрицателно на развитието на системата и е довело до появата на разпокъсани занемарени полета, изоставени овощни градини, частни стопани, които трудно си изкарват хляба и няколко кооперации, които са съхранили целостта си. Производството е намаляло и бъдещето на българското селско стопанство е много несигурно. За щастие пилотният район има богати природни и човешки ресурси.

(2) Нова Загора и пилотният район

В момента в Нова Загора се отглеждат предимно есенни култури като пшеница и ечемик (съотв. около 6,000 и 3,000 ха) и пролетни култури като царевица (2,000 ха) и слънчоглед (3,000 ха). Съотношението на пролетните към есенните култури е 0.75 : 1. В момента напояване се прилага в много малка степен главно за царевицата. Площите, засадени с люцерна, са малки (5-600 ха), повечето от овощните градини са занемарени и вероятно една четвърт от лозята (800 ха) са безвъзвратно унищожени. Отглежданите зеленчуци, предимно домати и краставици (1-

200 ха) са много малко поради закъсненията в плащанията от преработвателните предприятия. От промишлените култури най-голямо значение има слънчогледът, който се отглежда на около 3,000 ха. Отглеждат се и малки количества памук (1-200 ха).

Данните за земеползването в 10^{те} села в пилотния район показват, че общо селскостопанската земя е 18,504 ха, от които 17,213 ха са обработваеми, 307 ха са овощни градини и 983 ха са лозя (десертни винени и други сортове). Селскостопанската статистика за пилотния район показва сходни цифри, за общата площ - 18,147 ха, от които 17,076 ха - обработваема земя, 223 ха - овощни градини и 848 ха лозя. По-ниските стойности за овощните градини и лозята вероятно отразяват реалната ситуация в сравнение със статистиката за земеползването.

Таблицата по-долу показва средните стойности за площите в пилотния район, засадени с основните култури през последните две години. 80% от земята е засадена с пшеница, ечемик и пролетни култури, останалата част са лозя, овощни градини, пасища и люцерна. Лозята и овощните градини намаляват и по-голямата част от тези площи, невключени в проекта, са слабо продуктивни. Увеличават се площите с ечемик и люцерна, което показва, че броят на селскостопанските животни е започнал да се увеличава.

Вид на отглежданите култури "с" и "без" проекта (ха и %)

Култури	Без	проц.	С	проц.	Промяна
	проект	разпр.	проект	разпр.	
	ха	%	ха	%	%
Пшеница и ечемик	6,879	52.0%	6,864	52.0%	0.0%
Царевича и слънчоглед	3,668	28.0%	3,300	25.0%	-3.0%
Др.пролетни култури	875	7.0%	1,518	11.5%	+4.5%
Грозде	610	4.6%	620	4.7%	+0.1%
Плодове	165	1.2%	172	1.3%	+0.1%
Люцерна	396	3.0%	528	4.0%	+1.0%
Пасища	191	1.5%	132	1.0%	-0.5%

Източник: Данни събрани от МЗХП

Пилотният район обхваща десет населени места (вкл. Нова Загора) и управлението на земята е различно във всяко село. Във всяко село има кооперация, но в някои от тях доминира земеделието, докато в други по-важни са арендата и собствеността на земята. Районът може да бъде разделен на два подрайона в зависимост от топографията и почвите. В северната част в селата по протежението на главен канал М-3 (Кортен, Асеновец и Караново) земята е с лек наклон и кафяви горски почви. Тук се намират по-голямата част от овощните градини и лозята. Южната част е по-равнинна, полята са по-обширни и преобладава черноземът. Отглеждат се предимно зърнени култури.

1-5-2 Маркетинг и пласмент

(1) Зърнени култури

Преди 1989г. държавната мелница в Нова Загора е изкупувала цялата продукция от зърнени култури в района на Нова Загора. Капацитетът на складовата база е около 100-120,000 тона и през първата половина на 1980те години тя е изкупувала около 120,000 тона. Производителите доставяли продукцията непосредствено след прибирането на реколтата. Мелницата е предоставяла и услугите по изсушаването и качествения анализ. По тази причина повечето от складовите съоръжения са пригодени за краткотрайно съхранение и не притежават необходимото оборудване за дългосрочно съхранение.

След 1989г. съоръженията за зърно или са върнати на предишните им собственици или са приватизирани. Повечето от съоръженията в района са притежание на кооперативите. Тъй като са предвидени за временно ползване, съоръженията са предимно линейни за насипни продукти (навеси), малки складове и изби без вентилация и охлаждане. Много малко места са оборудвани с вентилатори и съоръжения за определяне на качеството. Има обаче измервателни уреди и рампи. Тъй като съществуващите складови бази са само за временно ползване, производителите трябва да продават продукцията веднага след прибиране на реколтата на най-ниски цени. Както е показано в Таблица Е-3-1, Приложение Е, капацитетът на складовите бази е значително по-висок от производствените нива в момента.

(2) Плодове и зеленчуци

Преди 1989г. единственият изкупвач на плодове и зеленчуци е била държавната изкупвателна фирма в Нова Загора. Общото производство на плодове и зеленчуци през 1988 и 1989г. е 150,000 - 160,000 тона за целия Сливенски район, 1/3 от които е било грозде. По-голямата част от продукцията е била преработена и изнесена. Основните продукти са доматино пюре, туршии и нектар. В Кортен има хладилна инсталация за пресни продукти, в която са се съхранявали значителни количества плодове и зеленчуци от пилотния район. Клонът на "Булгарплод" е приватизиран през 1996г. и капацитетът на складовата му база за плодове и зеленчуци в момента е 20-25,000 тона. Кортенската складова база, собственост на кооперацията в селото е с капацитет 20,000 куб.м. и се състои от 15 помещения с охладителни и замразяващи съоръжения.

1-5-3 Селскостопанско управление

(1) Вид и размер на стопанствата

Видовете стопанства в пилотния район са разделени на четири категории, както е показано на таблицата по-долу.

Селскостопански организации	Големина (дка)	Вид дейност
Селскостопански кооперации	5,000 до 24,000 дка	житни, лозарство, животновъдство
Частни сдружения	1,000 до 5,000 дка	житни, животновъдство
Арендатори	500 дка и повече	житни, лозарство, зеленчукопроизводство
Частни стопани	средно 140 дка	житни, лозарство

Средният размер на земята на частните стопани по долното течение на канал М-3 е около 140 дка, а броят на парцелите е от 3 до 5. Стопаните използват земята си за следните култури: 118 дка за зърнени култури, 8 дка за люцерна и 14 дка за лозя. Някои стопани прилагат ротация на зърнените култури със слънчоглед. В горната част на района на канал М-3 средният размер на земите е 80 дка, което е по-малко от размера в долната част. Тези стопани използват 38 дка от земята си за зърнени

култури, 2 дка за картофи, 23 дка за овощни градини, 12 дка за лозя и 2 дка за сено.

Селскостопанските производствени кооперации отглеждат предимно зърнени култури на база на едромашабно механизирано земеделие. Кооперациите по долното течение отглеждат предимно зърнени и фуражни култури. Кооперациите по горното течение също произвеждат предимно зърно и отглеждат лозя и плодове. Някои кооперации комбинират растениевъдството с животновъдство.

(2) Управление на стопанствата

В пилотния район има 14 селскостопански производствени кооперации. Земята, която обработват, е над 134,405 дка. Тя представлява около 72% от общата селскостопанска земя. Останалите 28% се обработват от частни сдружения и частни стопани, вкл. арендатори.

Интервюта с частните стопани показват, че тяхната дейност е подобна на тази на кооперациите; те отглеждат зърнени култури и фуражни култури за животните и дейностите им са механизирани. Повечето от частните стопани притежават селскостопански машини като трактори с целия необходим прикачен инвентар.

(3) Работна ръка и механизация в стопанствата

Нуждата от работна ръка в пилотния район в момента е 166 хиляди човекодни годишно. Търсенето на работна ръка се увеличава през април и септември за сеитбата на зърнени култури и зеленчуци и за прибиране на реколтата от грозде.

Кооперациите наемат работна ръка за дейности като плевене и прибиране на реколтата. Членовете на кооперациите извършват тези дейности като сезонни работници. Частните стопани използват предимно членовете на семействата си, а също така си помагат един на друг при дейности като прибиране на реколтата.

Един типичен частен стопанин (140 дка) притежава трактор с 45 к.с. (стар) и наема комбайн за прибирането на реколтата от житните култури. Повечето частни стопани, сдружения и арендатори имат различни видове

машини и съоръжения. Едина типичена кооперация (7,800 дка) има 5 трактора и 1 комбайн.

Повечето частни стопани и кооперативи напояват отглежданата царевица и зеленчуци като използват гравитачен метод.

(4) Анализ на селскостопанското управление

В резултат на анализа на селскостопанското управление при типичните частни стопани и производствените кооперации беше установено, че и двата вида организации имат значителни печалби от своите дейности. Като цяло частните стопани са активни и погресивни. При кооперациите разходите по поддръжката на селскостопанските машини и оборудването са доста високи поради влошеното им състояние.

Резултатите от анализа са показани по-долу.

Частни стопани	(лв.)	Кооперации	(лв.)
Доходи от произв.	1,682,600	Доходи от произв.	69,961,300
Други доходи	416,000	Други доходи	635,700
Произв.разходи	962,920	Произв.разходи	34,685,520
Постъпления	1,135,680	Постъпления	35,911,480
Лична консумация	282,400	Собствена консумация	5,472,000
Разходи за живеене	120,000	Разходи	16,053,550
Резерви	733,280	Резерви	14,385,930

В Таблица F-II-4-1, Приложение F са дадени подробностите по управлението и икономиката на частните стопанства и производствените кооперативи.

(5) Механизация в стопанствата

В община Нова Загора има много селскостопански машини, 30% от които са в лошо състояние. 515 от тях са колесни трактори, 84 са верижни трактори и 113 са комбайни. Необходимо е обаче обновяване на тези машини. (Вж. Таблица F-II-6-1, Приложение F)

Предвид тези обстоятелства, броят на машините в района е изчислен на база данните от Селскостопанската академия. В резултат беше уста-

новено, че наличните машини не са подходящи за селскостопанските дейности в момента, както по размер, така и по капацитет, тъй като те са били използвани от бившите кооперативи.

1-5-4 Финансова подкрепа за селското стопанство

(1) Държавен фонд "Земеделие"

Държавният фонд "Земеделие" играе важна роля за осигуряването на подкрепа за селското стопанство. През селскостопанската 1995/96г. производителите на пшеница са получили субсидии и авансови плащания от фонда по силата на договор с МЗХП. Всеки производител е получил субсидия от 350 лв/дка. Авансовите плащания са извършени на три вноски (преди сеитба, при наторяване и при прибиране на реколтата), за да бъде осигурена финансова помощ за производството на пшеница. Условието в договора включват произведената продукция да бъде продадена на държавните мелници по 30 лв/кг.

През селскостопанската 1995/96г. от фонда са били предоставени 45 млн. лева за цялата площ на община Нова Загора. За производството на пшеница през селскостопанската 1997/97г. авансово са изплатени 10 млн. лева за сеитба.

Освен това 20% от закупуването на селскостопански машини като трактори и комбайни се субсидира от фонда. Тази система за субсидиране обаче не функционира ефективно. Малко стопани се възползват от нея поради високия обменен курс и високите лихви по заемите.

(2) Фонд "Мелиорации"

Този фонд финансира изграждането на хидромелиоративни съоръжения като язовири, корекции на реки, помпени станции, напоителни и отводнителни съоръжения, както и за тяхната поддръжка. През 1995г. фондът е предоставил 26 млн. лева за Сливенския регион, в който влиза и община Нова Загора.

(3) Селскостопанско застраховане

Системата за застраховане в селското стопанство играе важна роля за селскостопанските производители като ги защитава в случай на бедствия и е широко разпространена в района. Всеки производител, който

склъчва договор по фонд "Земеделие", трябва да направи застраховка на културите.

Клонът на ДЗИ (Държавният застрахователен институт) в Нова Загора склъчва договори за застраховка със селскостопанските производители (производствени кооперации, частни сдружения и стопани). На територията на община Нова Загора ДЗИ предоставя всяка година безплатни пестициди за своите клиенти според премиалните нива. През 1996г. са били предоставени пестициди за пролетната и есенната сеитба на стойност съответно 162,000 и 160,000 лева.

1-5-5 Земеделски организации

Селскостопанското производство в пилотния район Нова Загора може да бъде разделено на четири форми на организация: кооперации, арендатори, сдружения и частни стопани. В пилотния район има един доминиращ кооперативен съюз и се забелязва липсата на други форми на организация. В района функционират потребителските кооперативни магазини, които следват стария социалистически модел, но техните рафтове са слабо заредени със стоки.

В момента кооперациите са преобладаващата производствена единица и обработват около 72% от земята. Във всяко от деветте малки села има по една или две кооперации. В град Нова Загора няма кооперация. Кооперациите представляват най-удобния вид организация и най-познатия вид организирано производство в преходния период, предвид несигурността от промените и спирането на поземлената реформа. През 1992 и 1993г. организирането на кооперации е било поощрявано, за да се улесни ликвидацията на старата земеделска структура, като по този начин обновените кооперации са имали важното преимущество да имат достъп и да притежават съоръженията и оборудването на бившите големи стопанства.

Кооперациите се регистрират по силата на Закона за кооперациите като всеки от тях има Съвет и Общо събрание от членове, които представляват ръководната структура. Кооперациите в селата в района на Нова Загора се различават по разположение, правилници и стил на управление. Някои от най-големите кооперации в района доста наподо-бават

предишния социалистически модел и играят главна роля в икономическите и политическите дейности в селото. В други случаи, в селата с по две по-малки кооперации сходни по размер често се прилага по-демократична практика и те са пример за положителна конкуренция между кооперациите и техните членове. Функционирането е различно във всяка кооперация. В някои кооперации настояват за пълен контрол върху обработването на земята и стратегиите за отглеждане на културите, докато други дават възможност на членовете си да изберат степента на участие на кооперацията, трудовите изисквания и видовете култури. Членовете получават средно по 20-35% от приходите при прибиране на реколтата в натура или в брой под формата на наем.

С подкрепата на общината в Нова Загора съществува местен клон на националния кооперативен съюз. Местният съюз се е разраснал от 18 члена при създаването му през 1994г. до 28 кооперации в състава на членовете му. Главната роля на съюза е да посредничи за субсидиите от фонд "Земеделие" и да поощрява връзките с банките, застрахователните компании и снабдителите на суровини. До момента опитите му да създаде център за снабдяване с материали и услуги са неуспешни, както и опитът му за създаване на банка през 1994г. За в бъдеще се очаква съюзът да работи и по чуждестранни контакти, намиране на пазари и споразумения за наемане на селскостопански машини.

Земята, дадена под аренда в община Нова Загора, е 13-14% от общата обработваема земя. Договорите за аренда се уреждат между временно ползващите я и агента, който се явява управител на стопанството. Арендата включва няколко парцела земя, отдадена за производство срещу разплащания със собственика в брой или в натура под формата наем. Подобни споразумения се извършват на лично ниво и структурата обикновено не се регистрира като стопански субект или селскостопанско предприятие. Интервюта, проведени с арендаторите в селата, показват, че операциите са печеливши и плащаните наеми са по-високи от тези при кооперациите - те варират от 25-35% от приходите от производството като компенсация за участващите членове.

Сдруженията на временно ползващите земя покриват 11-12% от обработваемата земя в общината. Обикновено те се формират по роднинска линия и функционират подобно на кооперация от роднини. Няколко

подобни сдружения в района са преминали от неформална роднинска структура към формални стопански сдружения от 3-5 стопанства, които се регистрират или по Търговския закон или по Закона за кооперациите.

Частните стопани покриват малка част от производството в Нова Загора като обработват около 2-3% от земята. С някои изключения частните стопанства са предимно малки с по около 100-150 дка земя.

1-5-6 Институции и услуги

(1) Институции за управление на водата

"Напоителни системи" ЕАД е акционерно дружество с единствен акционер МЗХП. "НС"-ЕАД отговаря за управлението, експлоатацията и поддръжката на главните и второстепенните напоителни съоръжения. Фирмата има регионален полуавтономен клон в Сливен, който отговаря за пилотния район на канал М-3 Нова Загора. Сливенският клон контролира водата в община Нова Загора, както затова има по 1-2 служители във всяко село. Фирмата сключва договори с местните производители за доставяне на вода и извършва поддръжните действия, както по план, така и по поръчка, в района на Средна Тунджа. В момента таксите за водоползване се начисляват и събират от "Напоителни системи" ЕАД на декар и според културите и на клиентите се предоставят някои консултантски и технически съвети, свързани с поливното земеделие.

Националният съвет по водите изцяло отговаря за управлението на водните ресурси и е възложил на "НС"-ЕАД доставката на вода за напояване на потребителите и експлоатацията и поддръжката на системата. В МЗХП в София в управление "Растениевъдство" има отдел "Напояване", в който работят двама служители, чиято основна задача е координирането на законодателни въпроси. Институтът по хидротехника и мелиорации към Селскостопанската академия в София е главният изследователски институт по поливното земеделие и в момента се водят дискусии дали е възможно институтът да предоставя консултантски услуги за напояване и да подкрепя сдруженията на водоползвателите. Опитната станция в Стара Загора, която е била активен опитен център за отглеждане на селскостопанските култури в поливни условия е загубила своите опитни служители, средства и жизнеспособност. Институтът по хидротехника и мелиорации и опитната станция имат интересни

предложения за оказване на помощ в пилотния район в случай, че се поднови финансирането им.

(2) Сдружения на водоползвателите

В пилотния район М-3 в Нова Загора все още не са създадени сдружения на водоползвателите. Въпреки че тази цел е поставена от националната и от местните служби на "НС"-ЕАД, сдружения на водоползвателите досега не са формирани. Клона на НС-ЕАД в Сливен изцяло отговаря за управлението на напоителните съоръжения. През 1996г. клонът е водил предварителни дискусии във всяко село за създаване на СВП. Въпреки това в момента няма стимули за тяхното формиране, поради ниското търсене на напоявани култури и ограничените канали за продажба, високите цени на водата и влошеното състояние на напоителните съоръжения. Тези факти заедно с ниското доверие сред производителите и подозрението към формиране на групи, финансирано от държавата, обезкуражават създаването на СВП в пилотния район.

За съжаление, централно поставените условия и настояване, подкрепяни от Световната банка, за регистриране на определен брой СВП през 1996г. отвлякоха вниманието от регистрацията от технологичния принцип към принципа за регистрация на база село. Стоил войвода и Кортен са пример за села, при които подходът е на база кооперация, и те са най-големите потребители на вода от системата М-3. Всяко едно от тях е организирано поредица от срещи, но нито една от тях не е довела до регистрация на СВП. Не е желателна регистрация на база село и (за щастие) тя засега е отложена в очакване на нови насоки и приемане на закон за СВП, който е предоставен за разглеждане на правителството и парламента.

(3) Консултантски услуги

През 1996г. МЗХП въвежда идеята за консултантски услуги по европейски стандарт, която е получила голяма подкрепа от Програма ФАР. Към управление "Проучване, образование и развитие" в МЗХП е обособен отдел "Консултантски услуги. Мрежата от служби съдържа 19 центъра в цялата страна като пет специалисти са разпределени от бившите опитни станции. МЗХП и Програма ФАР възнамеряват през 1997г. службите да станат 25, а до 2000г. броят им да достигне 100. Тези "местни служби за консултации" имат за цел да предоставят

консултантски услуги на производителите по въпроси, свързани с животновъдство и растениевъдство, счетоводство и управление на финансите, проектиране и бизнес планиране.

19те опитни станции се надяват да успеят да запазят възможностите си да изпробват и демонстрират нови сортове, породи и техники и да поддържат изследователските връзки със Селскостопанската академия. Най-близо до пилотния район Нова Загора е консултантската служба в Ямбол, която е известна с отличния си старт при поемането на ролята на консултант. Службата в Ямбол донякъде се самофинансира чрез отглеждането и продажбата на семена. Петимата експерти в службата обслужват район в радиус от 30 км и това ще бъде най-важната опитна станция в мрежата в пилотния район М-3. Планира се създаването на консултантска служба в Сливен през 1997г., а веднага след това и в Нова Загора. Това начинание за увеличаване на консултантските услуги на местно общинско ниво е важна стъпка към задоволяването на нуждите на селскостопанските производители от информация и техническа помощ. През първите месеци след откриването службата в Ямбол е обслужвала предимно дребни производители, които са търсили съвет за управлението на малки производствени парцели, за суровини и отглеждане на културите. Консултантските услуги са важна връзка за дребните производители, въпреки че службите са изправени пред сериозни предизвикателства при обслужването и на едрите производители и кооперациите.

В страната има 40 официално регистрирани изследователски института и опитни станции, силно повлияни от бившите структури, организирани по стоковите направления и всяка една от тях е в различен етап на развитие. Освен проблемите по напояването, изброени по-горе, станциите с най-тесни технически и географски връзки с пилотния район са: Опитна станция по овощарство в Поморие, Институт по прасковите в Сливен, Станция за животновъдство в Стара Загора, опитна станция по селскостопански машини в Елхово и разсадника за овошки в Плевен.

Селскостопанският факултет в Пловдив е националният център за висше образование и обучение по селскостопански науки. В Нова Загора е разположен Селскостопански техникум с 500 ученици, който получава финансови средства от МЗХП, а учебната програма се определя от

Министерство на образованието. В него се обучават ученици от цяла Югоизточна България, за да получат подготовка по селскостопанска механика и основни похвати при животновъдството и растениевъдството.

1-5-7 Земеделски кредит

(1) Банкови финансови услуги

Банките, които извършват финансови услуги за селскостопански, търговски и промишлени дейности в пилотния район, са Обединена българска банка (ОББ) (държавна), Централна кооперативна банка (ЦКБ) (частна, акционери - Съюза на земеделските кооперации и 29 кооперации и винзавод "Гъмза"). Тези банки имат клонове в Нова Загора, а ЦКБ има клон в Кортен.

В момента само ЦКБ предоставя финансови услуги на селскостопанските производители. Земеделски кредит обаче не се използва, тъй като няма клиенти за тази услуга. Лихвеният процент, определен от БНБ, в момента е 180%, така че минималният лихвен процент на банката е 188% и повече. За отпускане на заем са необходими допълнителни гаранции като селскостопански машини, съоръжения и култури.

(2) Кредитни кооперации

Неотдавна в района е създадена кредитна кооперация "Кълн" в Нова Загора по схемата на фонд "Земеделски капитал". Кооперацията е организирана от 100 дребни стопани, които имат нотариални актове и се занимават със земеделие в община Нова Загора.

Лимитът на кредита е 20,000 екю на стопанин, а срокът му е една година. Изключение е лихвеният процент, който е определен на 54% годишно, което е около една четвърт от лихвата на търговските банки. Кооперацията ще започне да функционира в началото на декември 1996г. Кооперацията се управлява от своите членове под надзора на Програма ФАР и МЗХП.

1-6 Състояние на инфраструктурата

1-6-1 Напоявани площи

Пилотният район е разположен в западната част на община Нова Загора на юг от главен канал М-3, на запад от дюкера при Нова Загора и на север от р. Блатница. Районът може да получава вода за напояване от открит канал или от тръбопроводи от главен канал М-3 или дюкера при Нова Загора, които се експлоатират от "Напоителни системи". Площите, снабдени с канали или тръбопроводи, са описани по-долу, а подробностите са дадени в Таблица J-2-5, Приложение J).

<u>Име на канала</u>	<u>Прилежаща площ</u>	<u>Бележки</u>
М-3 Гл. канал (директно водовземане)	26,676 дка	открит канал
Дюкер "Нова Загора"	11,029 дка	подземна мрежа
Гл.тръбопровод No.1	7,661 дка	подземна мрежа
Гл.тръбопровод No.2	5,040 дка	подземна мрежа
Гл.тръбопровод No.3	46,525 дка	подземна мрежа
Гл.тръбопровод No.4	35,069 дка	подземна мрежа

1-6-2 Главни напоителни съоръжения

Пилотният район се снабдява с вода за напояване от яз. "Жребчево" чрез южната водовземна кула подаваща вода в Кортенския тунел. В края на Кортенския тунел водата се разделя на два канала - главен канал М-2 за източната част на Нова Загора и за блок Млекарево-Пъдарево и главен канал М-3 за западната част на Нова Загора. Изграждането на дюкера при Нова Загора, който е един от второстепенните отклонения от главен канал М-2, все още не е завършило, но дюкерът осигурява вода за напояване за с.Кортен и град Нова Загора от пилотния район и с.Млекарево извън пилотния район.

Главните напоителни съоръжения в пилотния район са разгледани по-долу.

(1) Главен канал М-3

Главен канал М-3 е с дължина около 9.9 км, според проектантските схеми и има открита облицована с монолитна бетонова облицовка цимент част, която има следните параметри:

	<u>Земена основа</u>	<u>Скална основа</u>
Широчина на дъното на канала	1.00 m	2.10 m
Дълбочина на канала	2.00 m	2.00 m
Наклон на откосите на канала	1 : 1.50	1 : 0.67

На главен канал М-3 има четири отклонения за главни тръбопроводи, няколко малки директни водоземания, един мост-канал и три дюкера.

Отклоненията за за главните тръбопроводи имат саваци за контролиране на количеството на протичащата вода, както е показано по-долу:

<u>Име</u>	<u>Размери на савака</u>
Отклонение No 1	1,000 x 1,400 мм
Отклонение No 2	1,000 x 1,500 мм
	1,500 x 1,500 мм
Отклонение No 3	1,500 x 2,000 мм
Отклонение No 4	2,000 x 2,200 мм

Директните водоземания са изградени от стоманени тръби и клапани за контролиране на протичащата вода. На отклоненията обаче няма измервателни устройства. Всички дюкери са от две нитки от стоманени тръби, а през последните три години са изградени нови тръби за всеки дюкер.

Дюкер No 1 близо до Асеновец пресича язовира, която е изграден от бившия кооператив и се експлоатира от службата в Асеновец. Този язовир има свой собствен водосборен басейн и напоителни канали, въпреки че е проектиран да получава вода от главен канал М-3 за пълно осигуряване е вода за напояване на прилежащата му площ.

(2) Главен тръбопровод

Главните тръбопроводи са направени от стоманени тръби (СТ) и предварително напрегнати стомано-бетонни тръби (ПНСТБ) с размери:

Име	Диаметър	Обща дължина	Вид на тръбите
	мм	м	
Гл. тръбопровод No1	630	1,460	СТ
Гл. тръбопровод No2	630-530	3,056	СТ
Гл. тръбопровод No3	1,400 - 800	19,012	СТ и ПНСТБ
Гл. тръбопровод No4	2,020-1,200	11,726	СТ и ПНСТБ

Главните тръбопроводи No 3 и 4 имат еднакви савачни клапани, разделящи напоявания блок при пресичането на важните транспортни съоръжения като железопътни линии и национални пътища за спиране на водния поток при спешни случаи, но няма измервателни устройства.

(3) Главен канал М-2 и дюкер "Нова Загора"

Началото на главен канал М-2 е сепаратора при изхода на Кортенския тунел. М-2 е проектиран да доставя вода за напояване за източната част на община Нова Загора и блок Млекарево-Пъдарево. От него обаче са завършени само 3,429 м от началото му до началната точка на Новозагорския дюкер. Размерите на главен канал М-2 са следните:

	<u>Земна основа</u>	<u>Скална основа</u>
Ширина на дъното на канала	1.40 м	5.25 м
Дълбочина на канала	3.50 м	3.50 м
Наклон на откосите	1:2.0	1:0.5

Дюкерът е вид водопреносима структура за прекосяване на река, път или железопътна линия, разположени на ниско ниво. По принцип няма случай на взимане на водата от тръбата на дюкера, но тъй като Новозагорският дюкер е дълъг, около 10 км, то се черпи вода и от тръбата в главната част на дюкера. Размерите на Новозагорския дюкер са:

Дължина на дюкера	8,220 м
Диаметър на дюкера	2 X 2,420 мм в диаметър

1-6-3 Вътрешно стопански напоителни съоръжения

В стопанствата има два вида напоителни съоръжения: открити канали и тръбопроводна мрежа за напояване с дъждовални апарати, кръгово-въртящи машини и лентови машини. В момента се прилага само гравитачно напояване. Селскостопанската земя, която може да бъде напоявана гравитачно или с различни машини е показана по-долу:

Метод за напояване	Напоявана площ	Проц. разпр. (1)	Проц. разпр. (2)
Гравитачно	26,676 дка	20 %	-
Кръгово-въртящи машини	23,500 дка	18 %	23 %
Лентови машини	22,400 дка	17 %	21 %
Дъжд. апарати	59,424 дка	45 %	45 %
Всичко	132,000 дка	100 %	100 %

Параметрите на дъждовалната техника използвана в района са показани в таблицата по-долу:

Параметри	Кръгово-въртящи	Лентови	Дъжд. апарати
Обхват в метри	365,395,454 м	120 м	48 м
Раб. налягане	5,0 атм	6,2 атм	3,5 атм
Водно колич.	50 до 70 л/сек	30,6 л/сек	3,39 л/сек
Разстояние между разпр. тръбопроводи	-	83 м	30 м
Разстояние между хидрантите	120 м	76 м	36 м

С устройства за спиране на водата са оборудвани всички точкиотклоняване от главните тръбопроводи в разпределителните тръбопроводи както и при вътрешно-стопанската мрежа. Никъде обаче няма соръжения за измерване на протичащата вода.

Ремонта и поддръжката на съоръженията в стопанствата (хидранти и тръби) си извършват само на съоръженията необходими за следващото напояване. През 1996г. са били ремонтирани следните съоръжения, а са били направени заявки за ремонт на почти същия брой съоръжения.

110 хидранта	замяна с нови хидранти
40 хидранта	възстановяване на камбанките на хидрантите
350 метра от тръбопроводите	замяна с нови тръби

1-7 Състояние на околната среда

1-7-1 Първично екологично изследване (ПЕИ)

Съгласно наредбите на JICA и България на базата на договор беше извършено ПЕИ. За тази цел проучвателният екип подписа споразумение с Института по хидротехника и мелиорации (ИХМ). Съответните експерти в различни области се включиха в полевото проучване взеха проби и събраха данни за пилотния район.

За да се проучи настоящото състояние на екологичните параметри в пилотния район бяха взети проби от въздуха и от водите, на които беше извършен лабораторен анализ. Останалите параметри като почви, флора, фауна, здравен риск, културно наследство и др. бяха анализирани на базата на наличните данни. Отчетът за състоянието на околната среда и възможното влияние на реализацията на проекта, заедно с препоръки, беше предаден на проучвателния екип. По-долу са дадени кратки обяснения за местата, откъдето са взети водните и въздушните проби, и в т. 1-7-2 са описани по-важните параметри. Местата, откъдето са взети пробите, са показани във Фиг. М-1, Приложение М.

(1) Въздушни проби

Избрани бяха четири места, описани по-долу.

- P1 в центъра на Нова Загора, показател за всички видове замърсяване
- P2 при входа на фирма "Перла", показател за промишлено замърсяване
- P3 в центъра на Кортен, показател за населено място с промишленост

P4. в центъра на Любенец, където няма атмосферно замърсяване

Параметрите за замърсяване във всяка една точка са измервани с модерна подвижна лаборатория, собственост на МОС.

(2) Водни проби

Избрани бяха девет места, описани по-долу.

- P1 яз. "Жребчево", показател за качеството на водата за напояване
- P2 микрорязовир, наречен "Айшер дере", използван за рибовъдство и напояване
- P3 точка по горното течение на р. Блатница (преди изхода при съоръжението за пречистване на отпадъчни води при Нова Загора), използвана за отводнителен канал, показател за качеството на отводнителната вода
- P4 точка по р. Блатница (след пречиствателното съоръжение), показател за качеството на водата след пречистване
- P5 точка по долното течение на р. Блатница (моста при с. Богданово), показател за възстановяване след замърсяване
- P6 микрорязовир "Любенец", използван за рибовъдство и напояване
- P7 изхода на подземна отводнителна система, показател за водата на подпочвена отводнителна вода
- P8 плитък кладенец в с. Стоил войвода, показател за качеството на подпочвените води
- P9 плитък кладенец в с. Загорци, показател за качеството на подпочвените води

1-7-2 Резултати от изследването

(1) Качество на въздуха

Във всички точки измерваните параметри са под максималните допустими нива на концентрация, но в гр. Нова Загора е имало случаи на висока концентрация на SO_2 . Средните стойности обаче влизат в допустимите норми.

(2) Качество на водите

Според стойностите на тестваните параметри водните проби са категоризирани на базата на Наредба No7. Само някои параметри на

някои места са имали стойност, по-висока от 3^{та} категория, останалите са 1^{ва} и 2^{ва} категория. Обобщените резултати от проучването на качеството на водата са показани в таблица Резултати от водни проби.

(3) **Качество на почвите**

Няма налични скорошни данни за почвите в района. Според старите данни (1966г.) най-голям дял имат Livisols (44.5%), следвани от Vertisols (37.8%). Около 4.3% от почвите в района са солени. Не са отчетени проблеми с качеството на почвите.

(4) **Културно наследство**

Района на Нова Загора е изключително богат на древни археологичски обекти. Античните селища главно с погребални могили са открити в селата Караново, Дядово, Езеро, Съдиево, Асеновец и в самия град Нова Загора. Разкопките в района са започнали още през 20^{то} години. Освен праисторическите селища и погребалните могили са открити глинени предмети, хирургически инструменти, метални контейнери и др. Тези открития разкриват обичаите и религиозните вярвания на хората от 6000 г. пр. н. е.

Работи се по проекти за откриване на тези ценности, финансирани от международни организации и от местното правителство.

1-7-3 Проблемни райони

Предвид резултатите от тестовете на водата и въздуха, проблеми райони в момента няма. Процента на солени почви в района е нисък както и на деретата, които не са обработваеми. Факторите за замърсяване на водите са липсата на пречиствателни съоръжения и неправилното третиране на твърдите отпадъци в селата.

Основната грижа на района е наличието на многобройни исторически руини. По тази причина за всички строителни дейности е необходима предварителна консултация със съответната организация, за да се избегне разрушаването на културното наследство в района.

Резултат от пробите за качеството на водата

№ по ред	Показател	Мерна единица	Пункт P1		Пункт P2		Пункт P3		Пункт P4		Пункт P5		Пункт P6		Пункт P7		Пункт P8		Пункт P9	
			стойност	категория	стойност	категория	стойност	категория	стойност	категория	стойност	категория	стойност	категория	стойност	категория	стойност	категория	стойност	категория
А. ФИЗИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ																				
1	Мътност	мг/л	10	I	11	I	16	I	22	III	32	III	61	III	5	I	1.5	I	1.5	I
2	Цвят	градуси	Безцветна	I	Безцветна	I	Безцветна	I	Безцветна	I	Безцветна	I	Многоцветна	III	Безцветна	I	Безцветна	I	Безцветна	I
3	Вкус	градуси	Нива	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4	Твърдост	мг/л	451	I	448	I	790	II	789	II	830	II	808	II	790	II	1087	II	1558	III
5	Активна реакция	pH	7.78	I	7.8	I	7.68	I	7.59	I	7.9	I	7.97	I	7.41	I	7.21	I	7.09	I
6	Мирис	Бела	2	I	2	I	2	I	2	I	2	I	2	I	2	I	2	I	2	I
7	Температура	°C	9	I	10	I	11.5	I	12.5	I	12	I	12	I	11.5	I	13.2	I	14	I
Б. ХИМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ																				
1	Обща твърдост	мг/л CaCO ₃ /л	80	-	115	-	205	-	100	-	210	-	185	-	195	-	255	-	386	-
2	Хлориди	мг/л	17.73	I	17.73	I	60.28	I	74.46	I	85.1	I	67.37	I	56.73	I	78.01	I	341.1	II
3	Нитрати	мг/л	0.585	I	0.228	I	8.023	II	4.18	I	4.29	I	1.24	I	8.15	II	25.31	III	30.08	III
4	Нитрати	мг/л	-	I	0.014	I	0.027	II	0.037	II	0.027	II	0.02	II	-	I	0.005	II	0.003	II
5	Амоняк	мг/л	0.06	I	0.15	II	0.06	I	2	II	1.8	II	2	II	0.06	I	0.06	I	0.05	I
6	Натриум	мг/л	11	n.a.	10.8	n.a.	64	n.a.	64	n.a.	76	n.a.	11	n.a.	45	n.a.	33.1	n.a.	34.5	n.a.
7	Сор	мг/л	0.015	III	<0.010	III	0.08	III	0.061	III	0.078	III	0.012	III	0.056	III	0.01	III	0.001	III
8	Виклобенати	мг/л	152.8	n.a.	222.7	n.a.	424	n.a.	424	n.a.	418	n.a.	498.8	n.a.	387.5	n.a.	430.2	n.a.	486.5	n.a.
9	BOD ₅	мг/л	1.72	I	4.16	I	5.82	I	11.5	II	8.16	II	12.8	II	1.38	I	1.32	II	1.64	I
10	COD	мг/л	19	I	28	II	40	II	30	II	32	II	60	II	14	I	12	I	16	I
11	Суспензивни почви	мг/л	10	I	11	I	16	I	22	I	32	II	61	I	5	I	-	-	-	-

Забележка: Категориите са съгласно Наредба No 7 от 08.08.1986 г.

I категория - вода за питейни и битови нужди

II категория - вода за напояване и животни

III категория - вода за напояване

Дата на вземане на пробите: 23 октомври 1986 година

ГЛАВА 2. ФОРМУЛИРАНЕ НА ПИЛОТНИЯ РАЙОН

2-1 Основни положения за развитие на пилотния район

2-1-1 Стратегия за развитие на пилотния район

(1) **Макроикономически подход за увеличаване на селскостопанското производство**

Нестабилното макроикономическо състояние в България в момента е причинено главно от натрупаните плащания по външния дълг, закъснялата реформа в социално-икономическата структура, бюджетният дефицит и ниското производство от икономическите дейности като промишленост и селско стопанство след прехода към пазарно ориентираната икономическа система през 1989г. Спадът на производството оказва най-голямо влияние върху стабилното макроикономическо състояние. В момента България внася брашно и други продукти и животът на населението се подкрепя със стоки от внос. Цените варират според курса на лева към долара. От май 1996г. стойността на лева спрямо долара продължава да пада и инфлацията се увеличава. През декември експерт икономист от Академията на науките обяви, че България е в период на хиперинфлация.

МВФ е предложил на българското правителство въвеждане на валутен борд за развитие на стабилна икономика. Поради паричната стратегия обаче това вероятно няма да е достатъчно за възстановяване на икономическите условия. Макроикономиката все още е нестабилна поради липсата на производство. За най-важно се смята възстановяването на местното селскостопанско и промишлено производство. Селскостопанските и промишлените стратегии за увеличаване на производството и тяхното прилагане са необходими за стабилизиране на националната макроикономика.

По тази причина проектът се стреми към "увеличаване на селскостопанското производство" като главна цел при разработването на стратегия за развитие на селското стопанство. Като краткосрочна стратегия се очаква местното търсене да се възстанови. Естествено, за да се постигне икономически растеж, е необходимо да се разгледа и експорт-

ната стратегия за селскостопански продукти и техните преработени суб-продукти.

Смята се, че България има потенциал да произвежда селскостопански продукти с високо качество и ниски цени, които могат да бъдат конкурентноспособни в международната търговия. Това обаче зависи от реструктурирането в организацията на селскостопанските дейности и прилагането на нови технологии в селското стопанство.

Връзките между макроикономическите проблеми и реализацията на проекта в пазарно-ориентирана икономика са показани във Фиг. III-2-1.

Селскостопанският сектор е от изключително значение за икономическото развитие на България и неговото поощряване и реформи са важна задача при адаптирането на нацията към пазарно-ориентирана икономика. Плановете за реформа в селското стопанство включват обръщане на особено внимание на собствеността върху земята, инвестициите, услугите, приватизацията на селскостопанските преработвателни предприятия и пазарните системи. Целта на аграрната реформа е да се развият нови производствени, преработвателни и пазарни системи, които да бъдат конкурентноспособни на международните.

В момента се извършват много промени и нови реструктурирането е от изключително значение. Необходимо е да се обърне внимание на подкрепата на селското стопанство чрез научна дейност, услуги, планиране, пазарна информация, снабдяване с материали, закупуване и предоставяне на услуги с машини и преработване. Необходими са желание за политическо реорганизиране и предоставяне на средства от правителството за преквалифициране и преориентиране.

Основният проблем в аграрната реформа е забавянето на възстановяването на собствеността на земята. Плановете на поземлените комисии за реституцията на земята в цялата страна е процеса да бъде завършен до края на 1998г. При предпроектното проучване се приема, че реституцията е завършена. Когато тя бъде завършена, все още ще съществуват проблеми с разпокъсаните парцели, които трябва да бъдат окрупнени, със собствениците, които не живеят в района на притежаваната земя и с настоящите притежавани дребни стопанства. В пилотния район средният

размер на притежаваната земя е 2.5 ха, а около 60% от земята принадлежи на хора, които живеят извън района. По тази причина земеделците наемат земята от отсъстващите ѝ собственици. През ноември 1996г. е приет Закон за арендата. Той позволява аренден период от минимум 4 до максимум 50 години. В момента договорите за аренда се сключват за всяка една година.

(2) Основни положения при развитието на селското стопанство

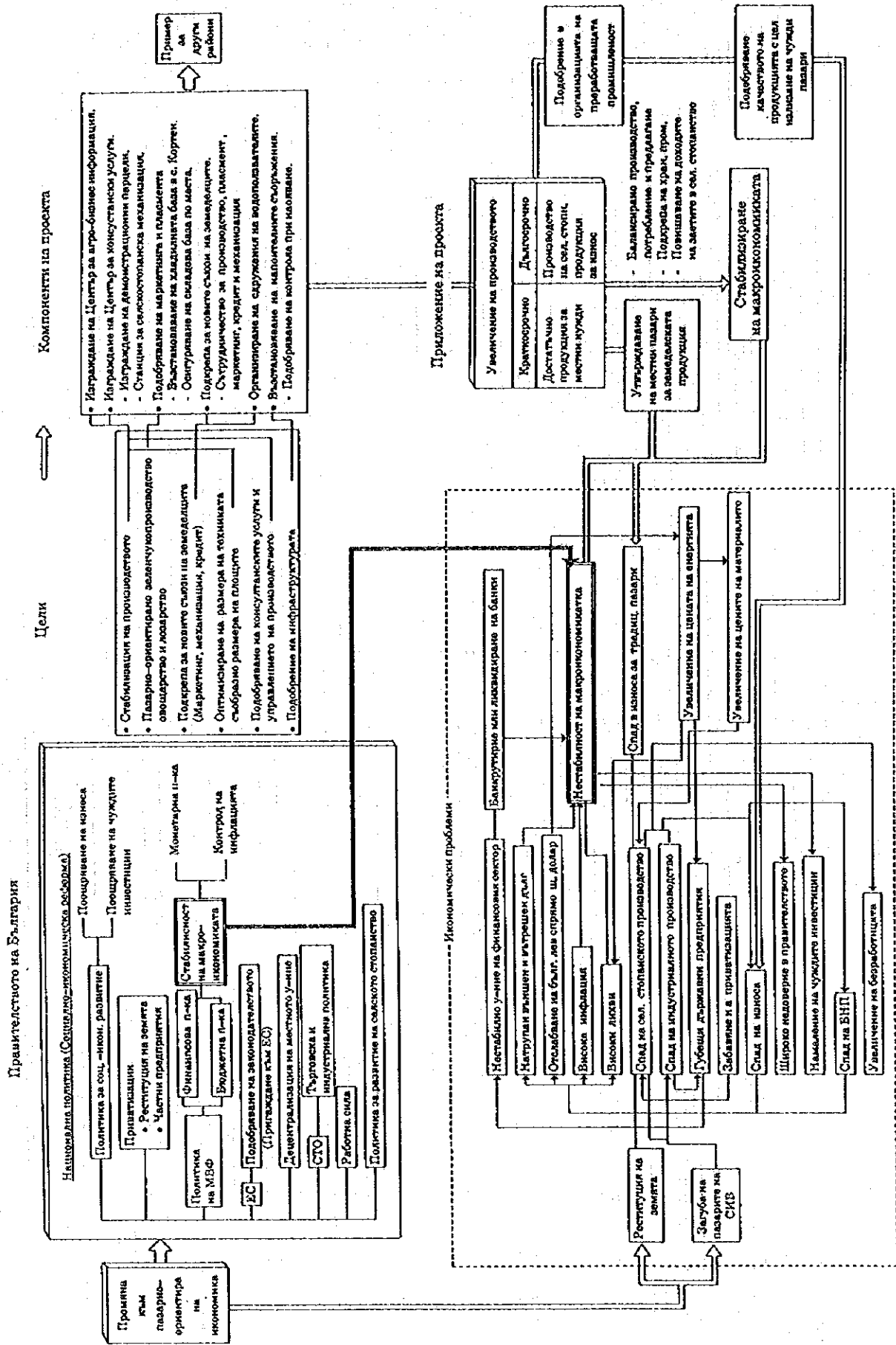
а) Първа мярка: Създаване на ясни права за собственост върху селскостопанската земя

Основните проблеми в българското селско стопанство са причинени от настоящата система за собственост на селскостопанската земя. В момента по-голямата част от селскостопанската земя е с право на временна собственост и повечето от новите "собственици" все още не са получили право на собственост върху земята си.

Приложението на Закона за арендата ще подобри ситуацията при отдаването на земята под аренда и би трябвало да спомогне за увеличаването както на обработваните площи, така и на земята, обработвана от частни стопани. Но това все още няма да разреши основните проблеми. Без изяснени права на собственост върху селскостопанската земя ще се наблюдават следните проблеми:

1. Стопаните не се чувстват обвързани със земята и нямат стимул да се занимават със селскостопанско производство.
2. Поради правата за временно ползване стопаните нямат стимул за инвестиране в земя, сгради, животни и машини.
3. Поради неясностите в правата на собственост капиталните инвестиции не са осигурени.
4. След установяване на правата на собственост все още има проблеми тъй като парцелите са разпокъсани. Необходимо е спешно да се приемат наредби и държавните служби да започнат работа по следващия етап - комасацията на земята.
5. За да се увеличи средният размер на стопанствата необходимо е да се разработи закон за търговия със земя и да се определи организацията, която ще отговаря за прилагането на закона.

Фигура III-2-1 Взаимосъобразност между макроекономическите проблеми на страната и приложението на компонентите и а проекта и пазарно-ориентираната икономика

- б) **Втора мярка: земеделски кредит**
Когато правата на собственост върху селскостопанската земя бъдат установени, стопаните ще имат стимул да инвестират в собствената си земя. За тази цел ще бъде необходимо създаването на система за земеделски кредит при разумен лихвен процент, за да се стимулират инвестициите в съоръжения и селскостопански машини. В момента наличните машини се притежават от кооперациите и са или амортизирани или с неподходящи размери за частните стопани. По тази причина са необходими нови инвестиции.
- в) **Трета мярка: инфраструктура**
За да се създадат стимули за селските стопани да отглеждат печеливши култури и да увеличават качеството на продукцията, е необходимо е разнообразие в земеделската система. Напоителните съоръжения трябва да бъдат пригодени към новия размер на стопанствата, към засадените площи и към видовете култури. За да се поощри създаването на Сдружения на водоползвателите и да се направи експлоатацията и поддръжката по-лесна, необходимо е инсталирането на измервателни устройства и на нови тръбопроводи. Сегашните напоителни системи са проектирани за големи кооперативи (над 1,000 ха), а не за новопоявяващите се частни стопани.
- г) **Четвърта мярка: създаване на организации на частните земеделски стопани с разнообразни функции**
Съществуващите земеделски организации са само производствени съюзи. Необходимо е създаването на нови организации на частните земеделски стопани, за да се стимулира конкурентноспособно селскостопанско производство, насочено към пазара. Новите организации трябва да включват не само производствените съюзи, но и равномерно разпределение на печалбите въз основа на принципите на конкуренцията; те трябва да имат и пазарни и кредитни функции. Ще трябва да се разработят правилници и да се предприемат мерки за развитието на тези автономни равноправни организации.
- д) **Пета мярка: Подобряване на институциите и услугите за поощряване на система за разнообразно селскостопанско производство**
Създаването на нови институции и подкрепата на услугите и информационните мрежи ще играят особено важна роля при създаването на

стимули за производителите да подобряват качеството и да въвеждат системи за производство на различни видове продукция, за да отговорят на нуждите на потребителите и за да се подбират и произвеждат пазарни култури както за вътрешните, така и за външните пазари.

- е) **Шеста мярка: Експортно ориентирани селскостопански предприятия**
За да се премине от производствена система, ориентирана към "качество", а не към "количество", ще бъде необходимо въвеждането на правилници и стандартизация на качествения контрол и определянето на качеството на продукцията. Ускоряването на приватизацията на селскостопанските предприятия, възстановяването на съоръженията им, подобряването на управлението им и повишаване на производствената система, за да отговаря тя на изискванията на международните пазари ще дадат възможност за развитие на стандартен, експортно-ориентиран селско-стопански сектор.

2-1-2 Местен принос за пилотния проект

За да се проучат потребностите на местните хора, бяха проведени редица срещи с кмета и зам. кмета на община Нова Загора, както и с кметовете на останалите села, свързани с проекта, със земеделските кооперации, частни стопани и членове на поземлените комисии. Участието в проучването беше доста активно и местните ръководители бяха готови да представят всякаква подкрепа за реализацията на проекта.

Изискванията и предложенията на местните хора са обхванати в следващите компоненти на проекта.

2-2 Компоненти на проекта

2-2-1 Основни функции на пилотния проект

Пилотният проект ще служи за модел за пазарно-ориентираната аграрна реформа в пилотния район, както и в други райони в България. Пилотният район ще стане модел за селскостопански район в България, най-вече за стимулирането на селско стопанство в напреднал етап на развитие. Функциите на пилотния проект включват: ниски разходи за възстановяване на напоителните системи, създаване на сдружения на

водоползвателите, пазарна система в напреднал етап на развитие, сътрудничество за консигнация на продукцията, развитие на нови земеделски организации, качествени селскостопански машини и високи земеделски технологии, ползващи се с подкрепата на институциите и службите за предоставяне на услуги.

Стратегиите за развитие на селското стопанство в пилотния район се концентрират върху стимулирането на системи за едромасщабно земеделие за отглеждане на зърнени култури, поощряване на животновъдството, по-високо производство на фуражна царевица в района и подобряване на услугите.

Основните функции на съществуващите кооперации са ограничени до производствени кооперации за закупуване на селскостопански материали и за общо ползване на земята. Другите функции на земеделските организации като маркетинг и кредитиране остава да бъдат въведени в бъдеще. Планира се започването на проект на ЕБВР за възстановяване на тържището в Сливен през 1997г. Този проект може да бъде свързан с настоящия за заздравяване на пазарните мрежи в пилотния район. Пазарните характеристики също трябва да бъдат разгледани чрез потребителските пазари.

Системата от главни канали е облицована, следователно за вътрешно-стопанската мрежа може да бъде предложено, където това е уместно, да се изгради система от тръбопроводи. Ще бъдат създадени сдружения на водоползвателите за по-лесно експлоатиране на напоителните съоръжения, за намаляване на таксите за водоползване и за подобряване на използването на водата. Сдруженията на водоползвателите трябва сами да експлоатират своите съоръжения. Те могат да се грижат и за развитието на вътрешно-стопанската мрежа в сдружението.

2-2-2 Компоненти на проекта

За да се подобри състоянието на пазарите за селскостопански продукти, много важна е информацията за пазарите и цените на дребно, за количествата, за цените на материалите и за наличните машини. Съществуващата информационна система за цени на дребно на селско-

стопански стоки и цени и количества на тържището в Сливен ще бъде активизирана, за да предоставя информация в пилотния район.

По отношение на селскостопанския сектор е необходимо местната власт да подкрепи стопаните и консултанските услуги. Целта е да се поощри децентрализацията и планирането, което да отговаря на нуждите в района.

В момента международни организации предоставят различни видове помощ. Това са най-вече Световната банка, Програма ФАР, ЕБВР, които предоставят средства и идеи, които да подпомогнат реструктурирането на пазарите и селскостопанските организации, като на частните стопаните предоставят кредити.

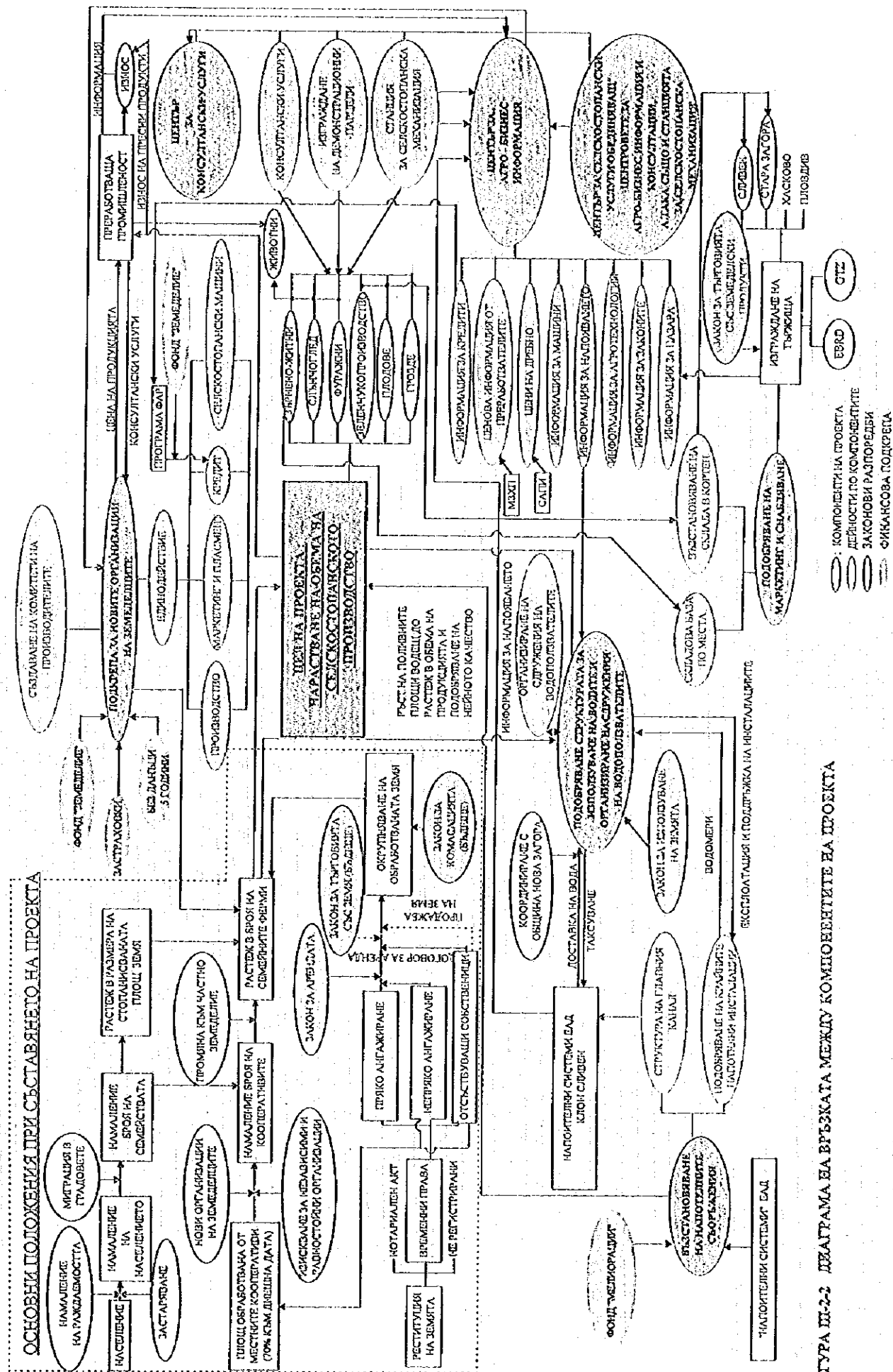
За да отговорят на новите изисквания на пазарната икономика, управлението на стопанствата и пазарните системи ще трябва да бъдат реструктурирани. Подобреното качество на консултантските услуги, научната дейност и допълнителните услуги ще са необходими за новите земеделски технологии и са важни компоненти от развитието на институциите.

Възстановяването на напояването се смята за важен фактор не само за увеличаване на добивите, но и за подобряване на качеството и за поощряване на използването на съоръжения.

Функциите на пилотния район са да се предоставя институционална подкрепа на високо ниво за стопаните и техните организации, да им се дава необходимата информация за земеделие, управление, маркетинг и други селскостопански дейности. Пазарните функции на земеделските организации са важен фактор за намирането на места за реализация на продукцията.

По-долу изброените шест елемента са избрани за компоненти от реализацията на проекта. Взаимовръзката между тях и другите свързани фактори са показани във Фигура III-2-2.

ФИГУРА III-2-2 ДИАГРАМА НА ВЪЗХАТА МЕЖДУ КОМПОНЕНТИТЕ НА ПРОЕКТА

(1) Преструктуриране на земеделските организации

(Допускане за бъдещия вид и размер на земеделските домакинства)

В момента населението на България намалява с около 1.5% годишно поради ниската раждаемост. В селските райони се наблюдава тенденция младото поколение да мигрира към градовете. В района на Нова Загора населението намалява с около 5% годишно. Въз основа на анализ на тенденциите при населението, смята се, че за период от десет години населението на община Нова Загора ще намалее с около 22%. В резултат на това броят на земеделските домакинства ще намалее. Необходимо е да се стимулира развитието на селското стопанство в селските райони, за да се привлече младото население за участие в земеделието. Поради намаляването на броя на стопанстванта обаче, необходимо е да се увеличи размерът на селскостопанската земя на домакинство и броят на стопаните, които се занимават постоянно със земеделие.

Поради настоящата система за реституция на земята на собствениците и техните наследници размерът на земята на домакинство е малък - около 2-3 ха, което не е подходяща единица за икономическа дейност. Освен това притежаваната земя е разпръсната на няколко парцела В пилотния район над 60% от земята е собственост на хора, които не живеят в района. Поради тези условия управлението на обработваемата земя значително се усложнява. Стопанствата се състоят от следните три категории.

Притежавана земя	Обработвани парцели	Размер
(Право на временно ползване)	Включително земя под аренда	Общо обработваема земя на домакинство
Разпръсната на няколко места	Разпръсната на няколко места	

Много от хората в пилотния район са членове на земеделски кооперации, на не взимат директно участие в дейността, а отдават земята си под аренда на кооперациите и само получават наем за земята си. Подобни "земеделци" се отчитат като земеделци в статистическите данни, но над 50 % от всички стопани не участват директно в земеделието. В момента около 70 % от проектния район се управлява от земеделските коопера-

ции. Някои от кооперациите се управляват и контролират от група от няколко ръководители, подобно на бившите колективни стопанства.

При тези сложни условия, при наличието на старите колективни структури и системата за реституция на земята, земеделците нямат стимули да произвеждат селскостопански продукти. За в бъдеще земеделските кооперации (старият вид) ще се разпаднат на отделни частни стопани. Реорганизацията на частните стопанства ще бъде формата на арендуване и формиране на дружества. Новият вид частни земеделски организации трябва да бъдат поощрявани като се изисква не само формирането на производствени сдружения, но и добавяне на функции като маркетинг и пласмент, кредитиране и даване на селскостопански машини под наем едни на други. Очаква се, че около 40% от пилотния район, вместо сегашните 70%, ще се управляват от земеделските кооперации. Броят на частните стопани ще се увеличава, както и размерът на стопанствата им.

(2) Подобряване на консултантските услуги за земеделски технологии

а) Създаване на център за селскостопански машини

Селскостопанските машини, които се използват в момента са голямо габаритни. Това са машините, използвани от бившите кооперативи, пригодени за едромашабно земеделие. За в бъдеще ще бъде необходимо осигуряването на средномашабни машини за частните стопани, чиито стопанства са в размер на около 40 ха. Икономическата ситуация в момента не е благоприятна за закупуване на такива машини от частните стопани, освен ако няма финансова подкрепа под формата на земеделски кредит или заем. Като спешна мярка за ускоряване и поощряване на новите организации на частните стопани и за подобряване на условията на управление на стопанствата, въвеждането и осигуряването на средномашабни машини директно ще се отрази върху пазарно-ориентираното селско стопанство. По тази причина е предложено създаването на център за селскостопански машини, заедно с ремонтна работилница и магазин за резервни части заедно с център за консултантски услуги в община Нова Загора. Неговите функции ще бъдат отдаване на машините под наем на частните стопани.

- б) **Подобряване на консултантските услуги за овощарството**
За да се активизира пазарно-ориентираното селско стопанство, се планира реализацията на проект на ЕБВР за изграждане на тържища в Сливен и Стара Загора. Овощарството изисква много грижи и скъпи материали, но може да бъде доходоносно за стопаните (изисква големи разходи, но и печалбата е висока). Тъй като се предвижда въвеждането на селскостопански машини с подходящ размер, може да се очаква да се постигне определено ниво на механизация на овощарските дейности. Безработицата е доста висока, но е възможно чрез въвеждането на интензивно земеделие да се осигурят работни места в района. Необходимо е консултантските услуги, свързани с овощарството, да бъдат подобрени и преработвателите отново да започнат да изкупуват продукцията.
- в) **Създаване на демонстрационни стопанства**
Главната цел на центъра за консултантски услуги е да подкрепят и да разпространяват селскостопанските технологии сред земеделците. За да се постигне и подсили ефекта от разпространяването на земеделските технологии, необходимо е създаването на демонстрационни стопанства в най-важните села, за да се показват нови умения на местните стопани, особено по отношение на овощарството.
- (3) **Изграждане на Агробизнес информационен център (АБИЦ)**
За да се поощри желанието на земеделците да участват в пазарно-ориентирано земеделие, важно е да им бъде предоставяна достатъчна информация за селскостопанското производство. Цените и количествата на селскостопанската продукция са особено важни за стопаните и най-вече точна и навременна информация за тържището в Сливен. Това ще подпомогне тяхното развитие в пазарно-ориентираната икономика. В момента информационната система на МЗХП предоставя информация, свързана с държавните преработвателни предприятия, особено за изкупната цена на суровините и забавянето на плащанията. Информация за цените на дребно на селскостопанските стоки и материалите се предоставят от САПИ. Освен това проектът за възстановяване на тържищата също предвижда предоставяне на информация за цените и количествата. Когато проекта започне да действа се предвижда изграждането на информационен център за създаване на постоянна връзка посредством компютърна система за контакт със съществуващите бази

данни и за предоставяне на тази информация на стопаните. Този информационен център ще се нарича Агробизнес информационен център (АБИЦ).

За да се активира този АБИЦ, е необходимо да се предоставя повече информация за консултанските услуги и схемите за напояване, определени от "Напоителни системи". Неотдавна е приет Закона за арендата и се работи върху проектозакон за сдруженията на водоползвателите, чиито съдържание, функции и регистрация са особено важни за земеделците. До момента не са регистрирани СВП, така че информацията и напътствията по системата за регистрация е от особено значение за поощряването на стопаните да регистрират подобни сдружения. Важна е и информацията за подаване на молби за кредит от частните стопани, която се предоставя от Програма ФАР.

Тази информация ще се предоставя чрез пресата или радиото, а понякога в информационния център или в селата могат да бъдат организирани лекции или курсове.

(4) Подобряване на системите за маркетинг и пласмент

В момента ЕБВР и ОТС работят по проект за изграждане на тържища. По време на първата фаза се работи върху четири проектни обекта - Сливен, Стара Загора, Хасково и Пловдив. За да се свържат и активират тържищата в Сливен, на около 38 км на изток, и в Стара Загора, на около 45 на запад от пилотния район, е необходимо да се стимулира производството на плодове и зеленчуци в пилотния район. В село Кортен има едромасщабна хладилна инсталация. Тя може ефективно да бъде използвана като събирателен пункт за плодове и зеленчуци с допълнителни съоръжения за сортиране по качество и пакетиране. Очаква се цените на продуктите на тържището в Сливен да се покачат след въвеждането на системи за контрол върху качеството.

Зърнените култури са основните отглеждани култури в пилотния район, но няма достатъчни складови бази. По тази причина зърното се доставя в мелниците директно след прибиране на реколтата без да се извършва контрол върху качеството. Тъй като се очаква производството на зърно да се увеличи, ще бъде необходимо изграждането на допълнителни вътрешно-стопански складови бази.

- (5) Подобряване на структурите за управление на водата и създаване на сдружения на водоползвателите

Световната банка работи по проект за реструктуриране на напоителните системи чрез прехвърляне на управлението, експлоатацията и поддръжката на самите стопани. Очаква се да се подобри работата по доставката на водата и ефективността в използването ѝ чрез формиране на сдружения на водоползвателите в цялата страна. До момента в пилотния район такива сдружения не са регистрирани. Създаването на сдруженията трябва да се координира с подготвяния сега проект на Световната банка.

За да се подобри управлението на водата в целия пилотен район, е необходимо да се поощряват структурите за управление на водата и да се подобрят както състоянието на съоръженията така и организациите, които са ангажирани с координирането на доставката на вода за напояване между НС-ЕАД като снабдител и стопаните като потребители. Общината в Нова Загора трябва да участва в координацията между "Напоителни системи" и СВП. За да се активира ползването на вода за напояване и автономното управление на напоителните съоръжения, е необходимо сдруженията на водоползвателите да бъдат формирани по протежение на напоителната мрежа. Клонът на "Напоителни системи" в Сливен трябва да дава консултации за регистрирането на СВП съгласно Закона за сдруженията на водоползвателите, който се изготвя от МЗХП.

- (6) Възстановяване и подобряване на напоителните съоръжения

Необходимо е напоителните съоръжения да бъдат възстановени, за да се намали загубата на вода, да се увеличи ефективността им и да се улесни работата по експлоатацията и поддръжката им.

Има предложение експлоатацията и поддръжката на напоителните съоръжения в стопанствата да се възложи на самите сдружения на водоползвателите. Възстановяването и подобрителните дейности по тръбопроводната мрежа при малките по размер стопанства трябва да бъде извършена по такъв начин, че да отговаря на условията на СВП.

2-2-3 Приоритетни компоненти за предприемане на контрамерки

(1) Изграждане на Център за агроуслуги

Предвид кризата в селското стопанство в България, е необходимо да се вземат мерки, за да се постигне бърз резултат със сравнително малки инвестиции. Измежду шестте изброени компоненти на проекта приоритет се дава на изграждането на Агробизнес информационен център и Служба за консултантски услуги и най-вече на станция за селскостопански услуги с машини. За да бъдат те ефективни и полезни за земеделците беше предложено тези два компонента да бъдат обединени под общото название Център за агроуслуги.

От служителите в този център обаче се изисква да имат познания за компютъризираните бази данни, за ефективни управленчески технологии за събиране на данни и опит в маркетинга и селскостопанското управление. Успехът на този център изцяло зависи от способностите на служителите в него, които ще имат нужда от дългосрочно обучение от експерти с опит в тази област. Началните инвестиции няма да бъдат толкова големи, но познанията и технологиите са от особено значение. Затова първоначалният подбор на служителите и тяхното обучение трябва да бъдат извършени изключително прецизно.

Развитието на службата за консултантски услуги и най-вече на станцията за селскостопански машини ще допринесе за получаване на високи добиви от селските стопани. Поради икономическата криза в момента стопаните няма да могат сами да закупят селскостопански машини. Те могат да бъдат закупени със средства от проекта, перо "Служба за консултантски услуги", като тези средства да бъдат възвърнати чрез отдаване на машините под наем.

Функциите на АБИЦ и службата за консултантски услуги са обобщени по-долу:

а) Изграждане на Агробизнес информационен център в община Нова Загора. Неговите информационни функции включват събиране и разпространяване на:

- 1) Информация за пазарните цени и количествата продукция
- 2) Информация за машините: видове машини в наличност, срокове, местоположение и цени за ползване под наем;
- 3) Земеделски технологии: време за третиране с торове, пестициди и др.;
- 4) Информация за снабдяването с вода за напояване: връзка между "Напоителни системи" Сливен, Нова Загора и СВП;
Информация от страна на снабдителя: схема за водоснабдяване, ротация на площите за напояване, данни за ремонта на съоръженията, информация за доставките на вода за напояване;
Заявки за вода от СВП и стопаните;
- 5) Изграждане на компютъризирана система за база данни между МЗХП, тържището в Сливен, "Напоителни системи" Сливен, службите за консултантски услуги в Сливен, Ямбол, Стара и Нова Загора.;
- 6) Информация за новото законодателство, касаещо земеделците, и за държавните програми за подпомагане.

б) Допълнение към Службата за консултантски услуги и създаване на демонстративно стопанство в най-важните села

- 1) Да се открие Служба за консултантски услуги в община Нова Загора съгласно предложението на Програма ФАР.
- 2) Целта на демонстрационните стопанства е да се покажат нови управленчески похвати и да се въведат нови земеделски технологии за различните култури в района (зърнени, зеленчуци, грозде, слънчоглед и др.)
- 3) Станцията за средномащабни селскостопански машини за частните стопани е необходима част от Службата за консултантски услуги заедно с отделите за ремонт и резервни части. Тя ще функционира на база система за даване на машините под наем на частните стопани.

- (2) Необходимост от чуждестранни експерти за Центъра за агроуслуги
Като неотложна мярка е предложено изграждането на Център за агроуслуги, заедно с АБИЦ и Служба за консултантски услуги, която да включва станция за селскостопански машини. В началния етап от развитието на Центъра за агроуслуги особено важно е служителите в него да имат необходимите способности и познания за функциониране на Центъра. Препоръчва се няколко опитни експерти да бъдат назначени за няколко години, за да обучават местните служители до ниво, при което те сами ще могат да поемат отговорността за управлението на

Центъра. Очаква се функционирането на Центъра да има ефект веднага, като това ще се постигне чрез назначаването на опитни експерти, които да извършат обучение без откъсване от работа. Това е изключително необходимо за успешната работа на Центъра за агроуслуги.